

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 292 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	

O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA CHAKANA KREDITLASHNING O'SISHI

Eshqobulova Charos O'roq qizi

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va
tadbirkorlik oliy maktabi
“Biznesni boshqarish MBA Moliya” mutaxassisligi magistranti
ORCID: 0009-0006-0845-683X

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston hududlarida chakana kreditlash hajmining ortib borayotgan tendensiyalari tahlil qilinadi. Kredit institutlarining mintaqaviy faoliyati, aholining moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabi va chakana kreditlarning asosiy turlari o'rganilgan. Hududlar kesimidagi farqlar, kreditlash sur'atlariga ta'sir qiluvchi omillar, shuningdek, chakana moliyalashtirish infratuzilmasining rivojlanish darajasi baholangan. Shuningdek, mintaqalarda kredit portfelinin sifati, aholining qarzi yuki va kreditga kirish imkoniyatlarini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot asosida hududiy moliyaviy inklyuziyani ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: chakana kreditlash, moliyaviy xizmatlar, hududiy farqlar, kredit portfeli, moliyaviy inklyuziya, bank tizimi.

Abstract: This article analyzes the growing trends in retail lending across various regions of Uzbekistan. It examines the regional activities of credit institutions, the population's demand for financial services, and the main types of retail loans. Differences among regions, factors influencing lending dynamics, and the level of development of financial infrastructure are discussed. Additionally, the quality of credit portfolios, household debt burdens, and strategies for improving access to credit are explored. Based on the analysis, practical recommendations are proposed to enhance regional financial inclusion.

Key words: retail lending, financial services, regional disparities, credit portfolio, financial inclusion, banking system.

Аннотация: В данной статье анализируются тенденции роста объёмов розничного кредитования в регионах Узбекистана. Рассматривается деятельность кредитных организаций на региональном уровне, спрос населения на финансовые услуги и основные виды розничных кредитов. Особое внимание уделено межрегиональным различиям, факторам, влияющим на темпы кредитования, и уровню развития финансовой инфраструктуры в регионах. Также рассматриваются вопросы качества кредитных портфелей, долговой нагрузки населения и улучшения доступа к кредитным ресурсам. В завершении даны практические рекомендации по обеспечению региональной финансовой инклюзии.

Ключевые слова: розничное кредитование, финансовые услуги, региональные различия, кредитный портфель, финансовая инклюзия, банковская система.

KIRISH

Ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikning muhim ko'rsatkichlaridan biri – insonning qarzda yashash istagidir. Bu holat kredit beruvchi va kredit oluvchi o'rtasida o'zaro ishonchning mavjud bo'lishini, shuningdek, iqtisodiyotda izchil rivojlanish tendensiyasining shakllanishini talab etadi.

Iqtisodiy o'sish davrida banklar ko'pincha korporativ mijozlar bilan ishlashdan ko'ra, aholini kreditlash dasturlariga e'tibor qaratadi, chunki chakana kreditlash nisbatan daromadliroq sanaladi. Chakana bank xizmatlari bozori O'zbekistonda eng jadal rivojlanayotgan bank faoliyati yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu holat, eng avvalo, aholining mavjud daromadlari o'sishi bilan bog'liqdir.

Aholining iste'molga moyilligi, chakana bank mahsulotlariga talabning keskin oshishiga olib keldi. Ayniqsa, foiz stavkalari yuqori bo'lishiga qaramasdan, iste'mol kreditlaridan foydalanish darajasi yuqori bo'lmoqda.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – kredit siklining joriy bosqichini har tomonlama tavsiflash va, birinchi navbatda, O'zbekiston hududlarida jismoniy shaxslarni kreditlash jarayonini tahlil qilishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Rossiyalik iqtisodchi Yu.A. Vlasovning fikriga ko'ra, "mahalliy budjetlarning daromadli salohiyati davlat-xususiy sheriklikni yanada faolroq amalga oshirishni, soliq imtiyozlarini joriy etishni, byurokratik jarayonlarni tezlashtirish va soddalashtirish orqali biznes yuritishni imkon qadar osonlashtirishni, ishlab chiqarish xarajatlari ulushini kamaytirishni talab qiladi. Bular natijasida mintaqadagi budjet siyosati samaradorligi ortadi. Mahalliy budjetlarning daromad salohiyatini oshirish bo'yicha kompleks qarorlar uzoq muddatli istiqbolda butun mintaq iqtisodiyoti uchun kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatadi".

A. Seleznev va N. Dotsenko esa mahalliy budjetlarning real moliyalashtirish taqchilligi muammosi mavjudligi nuqtayi nazaridan "mahalliy budjetlar daromadlarini shakllantirish tizimi – muhim makroiqtisodiy vazifa" deb hisoblaydi.

O.V. Serebryakovaning ta'kidlashicha, "hududlarni moliyaviy ta'minlash – mahalliy o'zini o'zi boshqarish tizimini isloh qilishning eng dolzarb va eng murakkab yo'nalishlaridan biridir".

Ko'pchilik olimlar tomonidan "mahalliy budjetlarning daromad potentsiali" tushunchasi investitsion yoki budjet salohiyati sifatida izohlanadi. Biroq uning elementlari va ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlar mohiyatini ifodalovchi yagona kontseptual apparat mavjud emasligi, ushbu salohiyatning shakllanishi, faoliyat yuritishi va rivojlanish jarayonlarini murakkablashtirmoqda.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, "daromad", "moliyaviy" va "investitsion" potentsiallar – mustaqil iqtisodiy toifalar bo'lib, ular kirish elementlari, ta'sir mexanizmi va boshqa jihatlar bilan bir-biridan farqlanadi. Biroq ular ma'lum darajada bir-biriga bog'liq: investitsion salohiyat qisman moliyaviy salohiyatdan tashkil topadi, moliyaviy salohiyat esa investitsiyalar uchun ajratiladigan resurslarning bir qismidir.

Rossiyalik iqtisodchi, professor O. Suxarev barcha darajadagi budjet daromadlari manbalarini tubdan o'zgartirish, budjet mexanizmini rag'batlantirishga yo'naltirilgan xarajatlar samaradorligini oshirishga asoslangan faoliyat natijalarini joriy etish tizimini ilgari suradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada hududlarida chakana kreditlashning respublikamizdagi turlari, tushumlar foizlari ma'lumotlari asosida o'rganishlar tahlil qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikamizda aholining daromad darajasi oshayotgani, tijorat banklarining resurs bazasi mustahkamlanayotgani hamda kreditlarning foiz stavkalari pasayayotgani aholining tijorat banklarining iste'mol kreditlaridan foydalanish darajasini oshirish imkonini bermoqda. Ayniqsa, maishiy asbob-uskunalar xarid qilish va ta'lim olish bilan bog'liq iste'mol kreditlari hajmining yildan-yilga o'sayotgani kuzatilmoqda.

Hozirgi kunda O'zbekistonda aholiga iste'mol kreditlari berish tartibini amaliyotga joriy etayotgan kredit tashkilotlari soni kundan-kunga ortib bormoqda. Odatda, uy-joyini tanlash uchun vaqt cheklangan bo'ladi. So'nggi yillarda O'zbekiston tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga mo'ljallangan kredit mahsulotlari turlari ko'payganiga qaramay, iste'mol kreditlari eng ommabop kredit mahsuloti bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston bank tizimining kredit portfeli 2023-yil yakuniga ko'ra 471,4 trln so'mni tashkil etdi, bu 2022-yilning shu davriga nisbatan 21 foizga ko'proqdir. Bu ma'lumotni O'zbekiston Markaziy banki tasdiqlaydi.

2023-yil oxiriga kelib banklar ajratgan 148,62 trln so'm kredit jismoniy shaxslarga to'g'ri keladi. Bu 2022-yilga nisbatan 47 foizga ko'pdur.

2023-yilda yuridik shaxslarga berilgan kreditlar hajmi 2022-yilga nisbatan 12 foizga oshib, 322,78 trln so'mni tashkil etdi.

Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, jismoniy shaxslarga quyidagi hajmlarda kreditlar ajratilgan: ipoteka kreditlari – 58,11 trln so'm (o'sish 25 foiz), iste'mol kreditlari – 44,59 trln so'm (+92%), mikrokreditlar – 24,52 trln so'm (+67%). Ta'lim kreditlari 4,74 trln so'mni (+131%) tashkil qilgan bo'lsa, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish uchun ajratilgan kreditlar hajmi 16,39 trln so'mni (+13%) tashkil etdi.

Kredit tashkilotlari hisoblanmaydigan yuridik shaxslarga berilgan kreditlar 13 foizga oshib, 308,76 trln so'mni, sindikatlangan kreditlar – 17 foizga oshib, 5,54 trln so'mni, lizing va faktoring esa 30 foizga oshib, 2,03 trln so'mni tashkil etdi. Yuridik shaxslarga berilgan mikrokreditlar hajmi esa 42 foizga kamayib, 5,28 trln so'mga teng bo'ldi.

Sanoat sohasiga jami 140,15 trln so'm (umumiy kredit portfelining 30 foizi), qishloq xo'jaligiga – 47,25 trln so'm (10%), transport va aloqaga – 34,34 trln so'm (7%), savdo va umumiy ovqatlanishga esa 32,51 trln so'm (7%) ajratilgan.

O'zbekistonda banklarning kredit portfeli 2024-yil yakuniga ko'ra 533,12 trln so'mni tashkil etdi.

2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, O'zbekiston tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlarning umumiy hajmi 533,12 trln so'mni tashkil etib, bu o'tgan yilga nisbatan 13 foizga ko'proqdir. Ushbu ma'lumotlar O'zbekiston Markaziy banki tomonidan e'lon qilingan.

Regulyator hisobotiga ko'ra, kreditlarning umumiy hajmidan 355,59 trln so'mi (+10 foiz) yuridik shaxslarga, 177,53 trln so'mi (+19 foiz) esa jismoniy shaxslarga ajratilgan.

Davlat banklari tomonidan 366,73 trln so'm miqdorida kreditlar ajratilib, ularning 92,7 trln so'mi jismoniy shaxslarga, 274,03 trln so'mi esa yuridik shaxslarga yo'naltirilgan. Nodavlat banklar tomonidan esa 166,39 trln so'm kredit ajratilgan bo'lib, bu mablag'ning 84,83 trln so'mi jismoniy, 81,55 trln so'mi yuridik shaxslarga to'g'ri keladi.

Berilgan kreditlar hajmi bo'yicha davlat banklari orasida O'zbekiston Milliy banki (108,01 trln so'm), "O'zsanoatqurilishbank" (65,5 trln so'm) va "Agrobank" (59,43 trln so'm) yetakchilik qilmoqda. Nodavlat banklar orasida esa "Ipoteka-bank" (35,09 trln so'm), "Kapitalbank" (31,58 trln so'm) va "Hamkorbank" (19,18 trln so'm) yetakchi o'rinlarni egallagan.

Jismoniy shaxslarga berilgan kreditlar umumiy hajmi 177,53 trln so'mni tashkil etdi. Shundan 67,73 trln so'mi (+16 foiz) ipoteka kreditlari, 42,37 trln so'mi (+73 foiz) mikrokreditlar, 40,72 trln so'mi (-9 foiz) esa iste'mol kreditlariga to'g'ri keladi. Ta'lim kreditlari hajmi 5,85 trln so'mni (+23 foiz), tadbirkorlikni rivojlantirishga ajratilgan mablag' esa 19,52 trln so'mni (+19 foiz) tashkil etdi.

Kredit tashkiloti bo'lmagan yuridik shaxslarga berilgan kreditlar hajmi 330,21 trln so'mni (+7%) tashkil etdi. Shuningdek, lizing va faktoring (2,76 trln so'm, +36%) hamda mikrokreditlar (17,11 trln so'm, +224%) kabi sohalarda ham sezilarli o'sish qayd etildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Chakana kreditlash amaliyotini takomillashtirish borasida turli mazmundagi nazariy qarashlar mavjud. Biroq, ko'pchilik iqtisodchi olimlar chakana kreditlash amaliyotini takomillashtirishning zaruriy shartlari sifatida jismoniy shaxslar kreditlarining mamlakat iqtisodiyotiga kuchli ta'siri borligini, bu borada bank tizimida xizmatlar turlarini ko'paytirish zarurligini hamda kredit stavkalari aholi uchun hamyonbop bo'lishi kerakligini e'tirof etadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. N.R. Ikramova. O'zbekistonda chakana bank xizmatlari: xorij tajribasi va rivojlanish istiqbollari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. №1, yanvar-fevral, 2014-yil, 1-bet.
2. Д.Б. Трофимов. Конкурентоспособность розничных банков. // Д.Б. Трофимов. Управление экономическими системами. 2013-йил, №58. Режим доступа: <http://uecs.ru/finans-i-kredit>
3. В.В. Никоноров. Развитие розничных услуг коммерческих банков как основа повышения их конкурентоспособности: автореф. канд. экон. наук: 08.00.10. – Волгоград, 2008. – С. 6.
4. М. Bekchanov, R. Abduraxmanov. Plastik karta – zamonaviy hisob-kitob vositasi. Bozor, Pul va Kredit, №9, 2012. – B. 14.
5. A.A. Omonov. Tijorat banklarining resurslarini samarali boshqarish masalalari. 08.00.07 – "Moliya, pul muomalasi va kredit" iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent, 2008. – 24–25-betlar.
6. O. Aliqoriev. Tijorat banklarida moliyaviy xizmat turlarini rivojlantirish yo'nalishlari. Iqt. fan. nom. dis. avtoref. – Toshkent, 2011-yil. – 28-bet.
7. С.А. Гончарук. Институциональные аспекты развития сегмента розничных банковских услуг. Дис. канд. экон. наук: 08.00.10. Сев.-Осет. гос. ун-т им. К.Л. Хетагурова – Шахты, 2018. – 183 с.
8. I.M. Alimardonov. O'zbekistonda ipotekali kreditlashni rivojlantirish istiqbollari. Iqt. fan. nom. ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent: BMA, 2009. – B. 17.
9. Дж.М. Кейнс. Общая теория занятости, процента и денег. Пер. с англ. – М.: Гелиос АРВ, 2012. – С. 98–99.
10. O. Shagzatov. Ist'emol kreditining rivojlanish omillari. Bozor, Pul va Kredit jurnali. – T.: 2006. – №7. – 6-bet.
11. <https://cbu.uz/uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>